

**ביצה חיה להנעים הקול
שו"ע סי' שכח' סל"ח**

- ב"י שו"ע משנ"ב.

**גזירת דמי לרפואה
שו"ע סי' שכח' סל"ט**

- טור.
- ב"י. (לכא' מדוייק מסוף דבריו שכתב "דהא אפשר ביד" שכל האיסור הוא אם שייך לעשות ביד, אבל דברים שא"א ביד ורק אפשר בסממנים לכא' לא גזרו אפי' שדמי לרפואה, מה אתם אומרים!?!).
- שו"ע.
- משנ"ב.
- שלמי יהונתן (עמי' שנג' ד"ה ויש לברר וד"ה ולפי"ז מצאנו).
- ויש לעיין שלכא' מצינו כמה מקרים בשו"ע שלא נאסר מדין דמי לרפואה אפי' שיש בו קלקול הגוף, א' בסל"ו מבואר דמותר ללעוס מצטיכי לרחי הפה, והרי יש לו קלקול הגוף שבא לתקן? ב' בסל"ז מבואר שמותר ליטול ביטמינים לאדם ברי, והרי אפי' שבא לחזק מזגו מותר לדעת הב"י והרי לכא' נחשב שיש לו קלקול הגוף? ג' בסל"ח מבואר שמותר לגמוע ביצה חיה להענים הקול, והרי לכא' יש לו קלקול הגוף שאינו מוציא טוב הקול וצריך לתקן.
- שלמי יהונתן (עמי' שנה' אות ה').
- שלמי יהונתן (שנו' "בדרך חדשה" עד "ולפי"ז יתכן").

תרופה לצרבת, האם חשיב מיחוש ואסור, או אינו נחשב מיחוש ורק אסור משום שדמי לרפואה

- פסקי תשובות (אות סו').
- ארחות שבת (עמי' רצא' אות קמדי').
- דעת הגרע"י, עיין בספר הליכות עולם (עמי' רה"י) שמיקל, אבל אחרי ט' שנים שכתב ספרו חזון עובדיה כתב (בעמי' שסגי') שהביא אותה הלכה והשמיט הקולה שצרבת לא חשיב מיחוש, ואולי חזר בו וצ"ע.

**רפואות שלא שייך בהם סממנים, מותר להתעסק בהם
שו"ע סי' שכח' ס"מ וסמ"ג**

- רמב"ם (שבת פכ"א הל"א) (מה שכתב הרמב"ם "ויש לו צער" ביאר המשנ"ב ס"ק קלוי' שכיון שיש איסור משום עובדין דחול לכן רק התירו במקום צער, אבל בדברים שאין בהם איסור משום עובדין דחול מותר אפי' במיחוש בעלמא, עיין שם).

- שו"ע ומשנ"ב (ס"מ).
- שו"ע ומשנ"ב (סמ"ג).
- חשוב להזכיר סעיף זה, דיש הרבה דברים שיש להתיר ע"פ זה כיון שלא שייך בהם סממנים, כגון faja para enderezar la espalda, zapatos ortopédicos וכדומה.

**פקוח שכרות בשבת, ובענין "דמי לרפואה"
שו"ע סי' שכח' סמ"א**

- שו"ע.
- ט"ז (ס"ק כז'). (מבואר שרק שייך דמי לרפואה בסממנים המרפים שאר רפואות, אבל אם רק עשוי לרפות דבר זה, אין איסור).
- מג"א (ס"ק מה').
- משנ"ב על הסעיף.
- (סעיף מבי מדבר בענין התעמלות בשבת, ויש קצת עריכות בזה, נלמד בס"ד לקמן אחרי סמ"ו).

**רחיצה במי גרד ובמי חמתן וכו'
שו"ע סי' שכח' סמ"ד**

- שו"ע ומשנ"ב.

**לחישה על נחשים
שו"ע סי' שכח' סמ"ה**

- שו"ע ומשנ"ב.

**הנחת קרח ע"ג מכה
שו"ע סי' שכח' סמ"ו**

- שו"ע משנ"ב.
- שער הציון (ס"ק קד').

- ארחות שבת (ח"ב עמ' שיא' אות קצה' ובהערה רסח').

- ולכא' יש להקשות דבזמננו שייך לרפות המכה בסממנים (כגון árnica) במקום קרח? וזה אינו שמטרת הקרח הוא למנוע נפיחות, והárnica אינו מונע נפיחות אלא מוריד הנפיחות שכבר קיים, ובאמת לחברת הצלה מורים להם שב10 דקות הראשונים של המכה יש לשים קרח או דבר קר, ורק אחרי 10 דקות יש להניח דבר חם או סממנים כעין árnica.

האחת שאם עושה פעולות ולא סממנים ממש אין בזה משום דמי לרפואה, ולא גזרו בו גזירה שמא יבוא להשתמש בתרופות כפי שמצאנו שגזרו על מי שיש לו מיחוש וצריך ממש ריפוי. והשנית משמע בב"י שכל האיסור היינו באופן שיש לו אפשרות הסרת הצער בפעולה בלא סממנים כגון הקאה ביד, אך אם לא יהיה אופן אחר להסרת הצער יש להתירו ע"י סממנים ולא חששו בזה לדמי לרפואה, ודין זה לא מצאנו מפורש בפוסקים אך כך לכאורה משמע בדברי הב"י.

ב. דרגות אופני לקחת סממנים

• **ויש** לברר באופן מדוייק באיזה אופנים הגדירו חכמים שיש לאסור משום "דמי לרפואה". וזה פשוט שבעצם השמוש בסממנים אינו מספיק כדי להגדירו כדמי לרפואה, שהרי נתבאר בסעיף ל"ז שבכריא מותר לו לקחת סממנים, וכן מפורש בסעיף זה שמי שמקיא משום עונג שרוצה לאכול אוכל נוסף כל האיסור משום הפסד אוכלין, ואפילו שמשתמש בסממנים מוכח במ"ב וכן בראשונים שהאיסור משום הפסד אוכלין ואין בו משום רפואה כלל. ובהכרח שיסוד האיסור הוא באופן שיש דרגת קלקול מסויים בגוף האדם והסממנים מתקנים את קלקול זה, וכגון כאן שיש לו צער מחמת ריבוי האכילה, ונטילת הסממנים מסייעת להסרת הצער.

ולפי"ז מצאנו ג' דרגות, האחד מי שבריא שאין לו סרך של קלקול הגוף שמותר לו לקחת סממני תרופה, השני מי שיש לו מיחוש וחולי שאסור לו לקחת סממנים כלל משום שחיקת סממנים, והשלישי הוא הדרגה הממוצעת שיש לו

חולה כלל ולא שייך שיהיה בהול ויבוא לשחוק סממנים.

יב. ומצאנו כעין זה שגזרו חז"ל על איסור מקח בשבת ויש איסורים שגזרו רק משום "דמי למקח".

יג. לפי"ז ניחא שלא הפליגו לגזור על פעולה ביד שמא יבוא להשתמש בסממנים ולשחוק שזה גזירה רחוקה.

יד. ובזה ניחא שבמקום שאין אפשרות אחרת להסרת צער זה לא היו מחמירים לגזור ואינו כריפוי גמור שהחמירו וגזרו.

טו. עיין שהבאנו שיטת הרע"ב והראב"ה המחודשים וביארנו שיטתם לפי יסודות אלו עיין שם.

(עז) **אסור בסם ומותר ביד.**

כללי "דמי לרפואה" הנוגעים להלכה

א. קולות להלכה בדמי לרפואה

לעיל בס"ק הקודם נתבאר שיסוד האיסור להקיא ע"י סממנים הוא משום "דמי לרפואה" ואין בו משום רפואה ממש בשבת, ויסוד הסברא בזה לפי שבאמת הצער שיש בו הוא מחמת ריבוי האכילה ואינו חולה ממש ולא שייך בו גזירת סממנים שמא יהיה בהול ויבוא לשחוק, אך מ"מ גזרו משום דדמי לרפואה ואם נתיר זאת יבואו להתיר להשתמש בסממנים גם כאשר יש מיחוש בעלמא.

ובחומר איסור זה נתבאר שאינו ממש כאיסור דנטילת תרופות למי שיש לו מיחוש, וב' קולות מצאנו באיסור זה.

ואם התירו מאכל הבריאים במי שחולה לגמרי, ק"ו שיש להתיר בנידון דידן להשתמש במאכל הבריאים.

ה. ביאור היתר מצטיכי לריח הפה

לעיל בסעיף ל"ו מפורש בשו"ע שהתירו ליטול מצטיכי לריח הפה, אע"פ שהמצטיכי הוא סממן גמור כמבואר שם, מ"מ לריח הפה אינו בגדר חולי כלל, וצ"ע מדוע לא אסרו לכל הפחות משום ריח הפה והלא יש כאן קלקול הגוף שמתקנים אותו ע"י סממנים. ועיין שם שהארכנו שיש שפירשו שבאמת אין תיקון אפילו לריח הפה אלא שריח המצטיכי גובר על הריח רע שבפה, ולשיטתם לק"מ די"ל שכל איסור דדמי לרפואה היינו באופן שאכן הסממן מתקן את הקלקול, ושם אינו מתקן. אך עיין שם שבקצות השולחן מוכח שבאמת המצטיכי מתקן את ריח הפה, וצ"ע מדוע לא שייך איסור דדמי לרפואה.

ובאמת בקצות השולחן גופיה סי' קל"ח בבדה"ש סקכ"ה תמה בדבר, וכתב ליישב שמפני כבוד הבריות התירו דמי לרפואה. ומוכח מדבריו שבאמת ביסוד הענין שייך איסור זה אף בהסרת ריח הפה. אך יש לעורר ממקום נוסף מהא דפסק בשו"ע סעיף ל"ח להשתמש בשרפין מתוקין ובביצה חיה להנעים הקול, ועיין בשלמי יהונתן משכב"ז שב' אופנים התירו כאן האחד באופן שקולו מושלם אלא שרוצה להוסיף בו צלילות, והשני באופן שהוא צרוד וניחר קולו, ולכאורה צ"ע דבשלמא אם קולו מושלם לא שייך איסור של דמי לרפואה שהרי אין לו כאן גדר של קלקול הגוף, אך אם צרוד וניחר

קלקול הגוף שאינו בגדר בריא ואינו בגדר מיחוש, שיש בו איסור סממנים משום "דמי לרפואה", ומעתה עלינו לעיין בכל האופנים שמצאנו בסימן זה שהתירו בהם רפואות לבחון אם שייך בהם איסור של דמי לרפואה, ומה הכלל העולה בסכום האופנים, וזה החלי בעה"ת. •

ה. ביאור היתר סיכה לשכור

להלן בשו"ע סעיף מ"א מבואר שמותר לשכור לסוך גופו בשמן ומלח לפקח שכרותו, וכתב הט"ז שם דיסוד ההיתר לפי שהשכור הרי הוא כבריא לכל דבר ואין פקוח השכרות בגדר חולי. ומ"מ כתב הט"ז שאסור לו להשתמש בעפר כתוש שרגילים היו להשתמש בו לרפואות. ודברי הט"ז צ"ב שאם הוא בריא ודאי מותר להשתמש אף בתרופות ממש. ומצאנו בפמ"ג שכתב וז"ל ובאפשר כתוש אפשר הואיל נאין דרך בריאים לעשות כן אם כן נראה כעושה רפואה בשבת אע"פ שמה שמפקח השכרות אין זה רפואה, ובשנו"ף טאב"ק אף בריאים עושים כן עכ"ל.

ודברי הפמ"ג צ"ב שהרי לבריא מותר להשתמש בתרופות כמבואר בסעיף ל"ז, ונראה שכוונתו שיש כאן איסור של "דמי לרפואה" וכיסוד הנזכר בסעיף דידן, והיסוד בזה שאמנם אינו בגדר חולה ומיחוש, אך יש בו גדר של קלקול הגוף וצער הגוף ולכן יש בנטילת הסממנים איסור של "דמי לרפואה". ועל זה הוסיף הפמ"ג שהטב"ק שגם הבריאים כבר רגילים להריח בו אין בו איסור כלל שהרי זה "מאכל הבריאים" שרגילים להשתמש בו לתענוג,

גרוננו מדוע התירו והלא משתמש בסמנים גמורים לתקן את גופו, ומאי שנא מדין סממנים להקאה ולפקוח השכרות שאסרו. ולכאורה אף תירוצו של קצות השולחן שתירץ בריח הפה לא יועיל כאן שהרי כאן לא שייך כבוד הבריות. אכן עיין בדעת תורה שם מה שהביא בשם מהר"ח או"ז שמוכח מדבריו שאף בהנעמת הקול שייך בזה "כבוד שמים" וגם "כבוד הבריות", ולפי"ז תירוצ קצות השולחן יכול לכאר גם את דין זה.

ה. היתר סממנים לחזוק המזג

● **אולם** יש עוד לעורר, דיעויין לעיל בסעיף ל"ז משכב"ז בשלמי יהונתן שנחלקו הפוסקים אם התירו שמוש בתרופות לחיזוק המזג דדעת המ"א לאסור זאת בשבת, ואילו דעת הב"י להקל בדבר. ולכאורה צ"ב היאך התיר הב"י להשתמש בזה ולא אסר לכל הפחות מדין מיחזי כרפואה והלא יש כאן תיקון הגוף ע"י סממנים. ועיין שם משכב"ז דדעת הגרמ"פ זללה"ה שכל דברי המ"א לאסור היינו במי שנחלש גופו ומשתמש בתרופות להחזיר את כח גופו, אך באופן שבריא לגמרי וחזק אלא שרוצה להוסיף כח על כוחו בזה אף המ"א יתיר. ולדרכו של הגרמ"פ הא דהתיר הב"י היינו אפילו באופן שגופו נחלש במדה מסויימת ורוצה להחזיר את כוחו הרגיל, וצ"ב מדוע

שלא יאסר מדין "דמי לרפואה". אמנם לשיטת הגרשז"א שהמ"א אוסר אף באופן שגופו בריא ורוצה להוסיף כח על כחו, היה מקום לפרש שהב"י שהתיר לא התיר אלא באופן זה, אך באופן שחלוש גופו ומשתמש בויטמנים לחזק גופו יש לאסור אף לב"י ואם לא משום איסור רפואה, משום איסור "דמי לרפואה", אך לפי הבנת הגרמ"פ דברי הב"י, צע"ג. וכאן ודאי לא שייך את תירוץ הקצוה"ש של כבוד הבריות, וצ"ע.

ואולי יש ליישב שכל יסוד איסור "דמי לרפואה" היינו באופן שיש לו "צער הגוף" וע"י הסממנים הוסר צער הגוף, אך בשאר קלקולי הגוף לא נחשב דמי לרפואה. ולפי"ז י"ל דריח הפה וצרידות וחולשת המזג כל אלו הם בגדר חסרונות בגוף אך אין בהם גדר של "צער הגוף", אך מי שסובר מריבוי מאכל או שכור יש בו גדר של "צער הגוף". והסברא בדבר שרק בזה יש לדמותו למיחושים של חולי ושפיר גזרו בו, ולק"מ מג' המקומות שהבאנו, ועיין הערה קפא. ●

ו. סתירות ליסוד היתר דמי לרפואה

אלא שיש להבחין שבקצות השולחן מפורש להלכה שלא כדרכינו, שהרי אפילו בריח הפה רצה לאסור משום דמי לרפואה ורק התיר מפני כבוד הבריות, אך

קפא. ודע דבפמ"ג בא"א סקמ"ה עורר דבמ"א פירש שהיתר לסוך בשיכור בשמן ומלח כמו בסעיף מ"ג ושם התבאר שכל שאין אופן לרפא אותו בסממנים אין איסור לרפאותו, ולהלן בסעיף מ"א נדון בכוונת המ"א בע"ה. ועכ"פ כתב הפמ"ג דהא דמיאן הט"ז בתירוץ המ"א לפי שבסעיף מ"ג מוכח שבמקום שאין צער אין להתיר לעשות ריפוי בפעולות הגוף משום עובדין דחול, ואילו בשיכור אין צער לפיכך לא שייך להתיר שהרי הוי עובדין דחול. ולכאורה מוכח בפמ"ג שיש להגדיר את השכור כאין בו צער וסותר את דרכינו, אך יתכן לחלק דגבי הסרת עובדין דחול בעינן צער גדול, אך לגבי נידון דידן כדי לרונו בבחינת דמי לרפואה סגי לן בהסרת צער קלוש, וזה פשוט.

בלא זה נקט לאסור אפילו שאין צער כלל, ופשיטא שכל דברינו אינם להלכה לעומת דברי רבותינו הפוסקים.

ועוררו בזה בני החבורה שלפי מה שנתבאר לעיל בס"ק הקודם שמוכח בב"י שאם לא היה אפשרות להקיא ע"י ידו היו מתירים ע"י סממנים, י"ל שאף בג' הערות אלו שהבאנו אין דרך אחרת להסיר את ריח הפה, והצרידות, וחולשת המזג, לפיכך יש להתיר בסממנים ואין לאסור משום דמי לרפואה. אך יש לדחות שכן מסתבר שכל דברי הב"י המה במקום שיש לו ריבוי אכילה ויש לו צער הגוף ובזה לא היו מחמירים עליו חז"ל משום דמי לרפואה לסבול את צערו, אם אין לו דרך של היתר, אך בכל האופנים הללו שהבאנו שאין צער הגוף ודאי מסתבר שאם שייך לאסור משום דמי לרפואה לא יתירו כיון שאין לו דרך של היתר שכן אין לו צער הגוף מהדבר, והבן.

● **וברוך** חרשה היה אפשר ליישב, דהנה בט"ז להלן בדין שיכור כאשר אסר להשתמש בעפר כתוש כתב דכיון שמשתמשים בו לרפואת שאר דברים יש בדבר איסור, ולפי מה שפירש הפמ"ג שכוונת הט"ז לאיסור של דמי לרפואה יש להעלות מכאן שכל האיסור בסוג סממנים שמועילים לרפואות לענינים אחרים אך רפואה שמועילה אך ורק לפקח שכרות השכור, או להקאה אין בכך איסור של דמי לרפואה, וזה חידוש עצום. ● ולפי"ז יתכן שהשרפים המתוקים וביצה חיה מועילים רק להנעים הקול ואינם מועילים לשאר חולאים ולא שייך בזה דמי לרפואה. אך בענין ריח

הפה, וכן חיזוק המזג ודאי לא יועיל תירוץ זה שהרי שם בודאי משתמשים בסממנים המרפאים, שהרי מצטייכי מועיל לחולי שבפה, וגבי חיזוק המזג הנידון להשתמש בתרופות ממש. ומלבד זאת צ"ע אם יש לסמוך על דקדוק הלשון שבט"ז שהרי לפי"ז יש להעמיד שכל האיסור שנאסר באפיקטויזין היינו בסממן שאינו מיוחד לזה אך במיוחד רק לזה יש להתיר, והוא דוחק. אמנם מצאנו בקצות השולחן בסוף סימן קל"ח שנקט את דברי הט"ז להלכה, אך עדיין צ"ע אם הדבר מוסכם, וצ"ע.

ז. שמוש בגלולות אקמול

ובמקום אחר הבאנו שיש שרצו להקל להשתמש בכדורי אקמול בשבת לשכך כאבים כיון שאין כאן ריפוי של חולי אלא שיכוך כאבים, ועוררנו שזה גופא מה שנאסר במי שיש לו מיחוש "בעלמא" היינו כאבים בלא חולי ואת זה אסרו חז"ל, ודברי המקילים תמוהים. ועתה נראה שאף מכת הלכה זו יש לעורר לדחות את הקולא הנ"ל, שאף אם מגזירת שחיקת סממנים לא שייך לאסור, מ"מ יש לאסור לכל הפחות מדין "דמי לרפואה" שהרי יש לו צער גמור והסממנים מועילים להסיר את הצער, ואף אם לא נגדיר אותו כחולי יש לאסור. אמנם לפי מה שהוכחנו בב"י שכל שאין לו דרך אחרת להסיר הצער לא החמירו רבנן משום דמי לרפואה, אך יסוד זה שבב"י לא מצאנו מפורש בפוסקים, וגם נ"מ שיאסר להשתמש באקמול במקום שיש דרכים אחרות להסיר הכאב כגון בשתיית קפה וכיו"ב, ואותם שהתירו התירו בכל אופן. ובלא"ה דבריהם

בגדר 'חלה כל גופו או נפל למשכב) עקב מזג גופו החלוש.

להנעים ולהגביר הקול, והמחמירים⁵²⁴ יחמירו לעצמם גם בזה.

ובענין תרגילי נשימה ודיבור כדי לסלק צרידות או לשפר ולהנעים הקול או לגמגום, לכתחילה אין⁵²⁵ לעשותם בשבת כשניכר שעושה לשם תרגילים, ואם לדברי הרופא צריך לעשותם משך תקופה יום יום לרבות שבת ויו"ט, רשאי להקל בכך.

גרימת הקאה בשבת, וכדורי מציצה ותרופות^ו ל'צרב' (ואולקום)

• סו. סעיף ל"ט: שו"ע: גרמת קיא אפילו בחול (אסור) משום הפסד אוכלים, ואם מצטער מרוב מאכל, בחול מותר אפילו בסם, ובשבת אסור בסם ומותר ביד. ואם⁵²⁶ אין יכול ביד, רשאי גם בסם, ואפילו אינו במצב של 'חולי שאין בו סכנה', אלא רק יש לו צער מרוב מאכל רשאי בכך, וטעם הדבר כיון⁵²⁷ שאין הצער נובע מחולי ואין סם ההקאה גורמת רפואה, אלא מסלקת עודף האוכל, כעין סילוק השפעת האלכוהול מן השיכור (דשו"ע להלן סעיף מ"א). ויש⁵²⁸ הרוצים להקיש ולדמות לזה הענין

תרופות ושיקויים לצרידות ולהנעים הקול, ותרגילי נשימה ודיבור

סה. סעיף ל"ח, שו"ע: מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה⁵¹⁹ חיה כדי להנעים הקול. דלאו לרפואה הוא דלגזור בזה משום שחיקת סממנים (מ"ב ס"ק קכ"ב). אבל אם קולו נצטרד מחמת יבלות, יובש ושפשוף או אודם במיתרי הקול, או עקב⁵²⁰ הצטננות, אסור⁵²¹ לו לגמוע ביצה חיה ולא ליטול שום רפואה טבעית או אלטרנטיבית כדי לשפר מצבו, ויש⁵²² המקילין לשליח ציבור כשיש בזה משום כבוד שמים וכבוד הבריות ויעשונו בצינעא.

וסוכריות מציצה למיניהן, אם הם גם מאכל בריאים לתאווה ותענוג (הגם שרק לפעמים), רשאי⁵²³ לקחתם אפילו כוונתו לסלק הצרידות, אבל אם מיועד לרפואה לשיפור הקול ולהקל על הצרידות, ואין אנשים בריאים לוקחים אותם אף לא לעתים, אסור לקחתם בשבת ויו"ט, אלא אם כן קולו בריא לחלוטין ואין כוונתו אלא

חלה כל גופו, שיש לו לימנע מלקחת תרופות, כדי שלא יחלה, אפילו עתה עדיין בריא הוא, וכדלעיל אות ס"א. 519. ולערבב ולטרוף בכח חלמון ביצה עם סוכר בשבת יש בו משום עובדין דחול, וכדלעיל סי' שכ"א אות כ"ט, עיי"ש. 520. לאפוקי אם מחמת ליחה כדרך הבריאים שלפעמים מתאסף על מיתרי הקול, ואינו מחמת הצטננות, רשאי לקחת אמצעים שונים כדי לשפר קולו (אבל לא תרופות לייבש הליחה) ע' שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' פ"ג. 521. סי' תוס' שבת (סקס"ה) דאין דרך אנשים בריאים לגמוע ביצה חיה (ואפילו מהול ומערוב עם סוכר - שבט הלוי שם), וכ"ה עפ"י שו"ע הרב סעי' מ"ג, ע' קצוה"ש סי' קל"ד הערה ט"ז, שו"ת שבט הלוי שם. 522. דעת תורה בשם תשובת מהר"ח או"ז סי' נ"ז הו"ד גם בארחות חיים סקכ"ח. 523. וכדלעיל אות ס'. 524. לחשוש לדברי המחמירים בכל סוגי הרפואות שאין לבריאים חלק בהם, ואפילו לוקחו שלא לשם ריפוי מחולי, וכדלעיל אות ס"א, וגם לשיטת הט"ז (סקכ"ז) יש לימנע מלקחתם כי מיועד גם לרפא, והא דהתירו ביצה חיה ושרפים מתוקים, ע' קצוה"ש (שם) כיון שאינו רפואה ממש אלא כעין רפואה. 525. שו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' מ"ה, ובס' חוט שני פפ"ט סק"ב מיקל בזה, וע' להלן אות ס"ט ולעיל סי' שכ"ז אות ב' דלכמה מן הפוסקים יש בזה משם עובדין דחול, ועיי"ש דהמקילין יש להם על מי לסמוך. 526. כמובא בבית יוסף, והו"ד להלכה באג"ט דלהלן ובכה"ח ס"ק רכ"ט בשם רוח חיים סק"ו, ודעת תורה ג"כ מביאו אך מסיים בצ"ע למעשה. 527. אגלי טל טוחן סקנ"ג אות ד', תהל"ד סקס"ח, ועיי"ש שלכן מובן פשוט מדוע לא גזרו ביד אטו סממנים (וכדגורין להלן בשו"ע סעי' מ"ב), ומה שלא התירו לכתחילה בסם והצריכוהו לנסות ע"י תחיבת אצבעו, הוא משום שע"י סם דמי לרפואה (כדברי רש"י קמ"ז; המובא במשנ"ב ס"ק קכ"ד), אך אינו רפואה ממש. 528. ע' שו"ת

תשרמ

השימוש בבקבוק חם (ווארים פלאש)
ובסדין וכו' חשמליים, ולחמם בגדים
להניחם על גופו

סז. סעיף מ', שו"ע: החושש במעיו מותר ליתן עליהם כוס⁵³³ שעירו ממנו חמין, אע"פ שיש בו עדיין הבל. או חרסים או לבנים חמים (מ"ב ס"ק קכ"ה). ולעיל (סימן שכ"ו סעיף ו') כתב השו"ע לאסור ליתן על בטנו כלי שיש בו מים חמים, וכמה טעמים נאמרו לאיסור זה, ואחד מהם משום שמינכר שהוא לרפואה, והוא בכלל הגזירה ד'שחיקת סממנים', וכמובא שם במשנ"ב (סקי"ט) בשם תוספות (שבת מ: ד"ה ובלבד).

והנה לפי הרגלי החיים בזמנינו נתהפכו היוצרות, וכלי שיש בו מים חמים (שקורין וואר"ם פלא"ש) מצוי הוא מאד, וקל ונוח להשתמש בו, וגם בריאים משתמשים בו לעתים כדי להתחמם ולהתפנק וכדו', ולכן אין⁵³⁴ איסור להשתמש בו בשבת גם לחולים ולמטרת רפואה,

את אלו הסובלים מצרבת (חומצת קיבה), המתעורר ומכאיב על ידי אכילת יתר, או עקב אכילת מאכלים שמנים וכבדים, שרשאים לקחת כדורי המציצה המיוחדים להרגעת הצרבת, או אבקת סודה לשתיה וכיוצב"ז, כיון שאינו מרפא, אלא משקיט הכאבים שנגרמו על ידי האוכל הכבד והשומני, אך יש⁵²⁹ חולקים וסוברים ש'צרבת' חולי הוא, ובסמי הרגעת כאבי הצרבת יש ענין של רפואה, ולכן אין לקחתם בשבת אא"כ יש צער גדול עד שנחלש⁵³⁰ כל גופו או נפל למשכב.

ואם יטול את סמי המרפא מיד לאחר אכילתו עוד⁵³¹ קודם שיתחיל להרגיש את מיחושי הצרבת, שפיר טפי להקל, אם כי המחמירים⁵³² יחמירו לעצמם גם בזה.

ולאכול מאכלים שגם בריאים אוכלים אותם מותר לכתחילה, אף שכל כוונתו כדי להשקיט הצרבת ואינו אוהב מאכלים אלו, וכדלעיל אות ס"א. •

דברי ישראל ח"א סי' ק"א וק"ב, שו"ת תהלות דוד ח"א סי' ק"ד וק"ה, וראה גם בקצוה"ש דלהלן. 529. שש"כ פל"ד סעי' ד' בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (ועיי"ש שגם סודה לשתיה בכלל האיסור, כי אינו משקה של בריאים, ומש"כ במנחת שבת סי' פ' סקצ"א בהשמטות להתיר, היינו כי בזמניהם בריאים היו רגילין בו, ובקצוה"ש סי' קל"ח הערה ל"א מתיר לקחתו בשינוי, עיי"ש). ובשו"ת אז נדברו ח"א סי' ל"א דגם להשקיט כאב ע"י סמי מרפא הוא בכלל רפואה שגזרו חז"ל. 530. ובמעוברת יש יותר מקום להקל במקום צער, כי דינה כדין חולה שאין בו סכנה (כדלעיל אות ל"ח) הגם כי אין השקטת הצרבת קשור כלל לחיזוק העיבור, מ"מ חולשת הנפש מחמת הצער שנגרם עקב הצרבת עלול להשפיע בעקיפין גם על ההריון והתפתחות העובר. ועוד יש לציין כי הסובל מ'אולקוס' (כיב קיבה) לכל גווניו וצורותיו, רשאי לקחת רפואותיו כרגיל בימות החול, כי אף יכול להגיע למצב של סכנה כשיקבל התקפת אולקוס. 531. שו"ת באר משה ח"ד סי' ל"א, וכדלעיל אות ס"ב, בהסתמך על הפוסקים הסוברים שכשאין עדיין חולי לפנינו אלא למנוע חולי ליכא גזירת שחיקת סממנים. 532. כדלעיל שם. 533. וע' משנ"ב, והוא כעין 'כוסות רוח', ועשיית כוסות רוח ממש הרי כרוך בהדלקת אש ובעשיית אודם בבשר (ע' סי' ש"ג אות ט"ו), ורק ע"י נכרי רשאים לעשות זאת לחולה שחלה כל גופו או נפל למשכב כשלפי חו"ד של מומחים זקוק לטיפול זה עתה כדי לרפאותו - שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' ט"ו פרק ט"ו. 534. קצוה"ש סי' קל"ח הערה ל"א, שו"ת עטרת משה ח"א סי' ק"ט, שו"ת באר משה ח"א סי' ל"ג, שו"ת אור לציון ח"ב פל"ו אות א', שש"כ פל"ד סעי' י"א. ולשאר הטעמים לאיסור המבוארים שם (בסי' שכ"ו) אין לחוש, כי בזמנינו יש בוארם פלאש סוגר חזק ואין בו חשש נזילה של מים חמים על בגדיו וגופו, וכבר מצינו במקור חיים (לחות יאיר) לעיל סי' שכ"ו שכתב "מותר להטמין וארם פלאש בין הסדין למיטה להתחמם", וכן בארחות רבינו ח"ג עמ' רמ"ז בשם החזו"א זצ"ל להתיר, (ובשעה שממלא מים לתוכו בשבת יקפיד

• צרבת

קמד. הסובל מצרבת אסור ליטול תרופה על מנת להקל את המיחוש^ר, ובכלל זה אסור לערב אבקת סודה לשתייה במים ולשתותם^י, או ליקח כדורי מציצה מתוקים, אבל מותר לו לאכול מאכלים שטבעם להקל על מיחוש זה, וכגון שקדים או חלב וכיוצ"ב, הואיל וגם הבריאים רגילים במאכלים אלו^י.

הצטננות

קמה. הסובל מהצטננות קלה שאינה מלווה בחום אסור ליטול תרופות על מנת להקל מעצמו את ההצטננות או לפתוח את דרכי הנשימה וכיוצ"ב. ואם נפל למשכב או שחלה כל גופו מותר ליקח תרופות^י. וכך מותר ליטול תרופות אם יש חשש שההצטננות הקלה תחמיר ותפיל אותו למשכב, אם תרופות אלו עשויות למנוע את החמרת החולי^ט.

חולי מעיים

קמו. הסובל משלשול קל אסור ליטול תרופה, אך מותר לאכול או לשתות מאכלים או משקים שדרך הבריאים לאוכלם, על מנת להקל על מצבו. אמנם אם יש חשש שאם לא יטול את התרופה יחלש עד שיגיע למצב של חולי, דהיינו שיפול למשכב או יחלה כל גופו מותר ליטול את התרופה.

דרגות שונות של צורך, ויש לשאול לחכם בכל מקרה [ולענין קטן יש להקל טפי אם הוא נצרך מאד לתרופה זו וכמבואר לעיל סעיף קכ"ב. עוד יש להוסיף דמי שצריך לקחת תרופה זו כדי שיוכל ללמוד או להתפלל יעשה שאלת חכם אם הדבר מותר משום צורך מצוה וכדלעיל סעיף קל"ו].

רה. הצרבת אינה אלא כמיחוש או כמקצת חולי אבל אין זה בגדר חולה שאין בו סכנה אם לא חלה כל גופו ולא נפל למשכב.

רו. הטעם משום שאין אנשים בריאים רגילים לשתות סודה לשתייה. ואם יערב את האבקה במים מערב שבת באופן שלא תהא ניכרת. עיין לעיל סעיף קל"א שמותר לשתות את התערובת בשבת.

רי. כמבואר בסי' שכ"ח סל"ז.

רח. כמבואר לעיל סעיף קכ"ב שנוהגים להקל לחולה שאין בו סכנה ליקח תרופות. ובאופן זה מותר גם ליקח טיפות אף וכדומה על מנת להקל על הנשימה משום שהפרעה זו בדרכי הנשימה היא מכלל החולי של הצטננות ואין זה דומה למש"כ לעיל הערה קע"ו שאין ליקח תרופה למיחוש צדדי שאינו מעצם המחלה.

רט. וכדלעיל סעיף קכ"ה.

- **מא.** אדם בריא שאינו חולה כלל, מותר לו לאכול ולשתות לרפואה אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים, שלא גזרו חכמים משום שחיקת סממנים אלא במי שיש לו מיחוש, אבל לבריא מותר. ולכן מותר גם למי שניחר גרונו ואין לו מכה בגרונו, לגמוע ביצה חיה, כדי שיהיה קולו צלול, אף על פי שאינה ראויה לאכילה לרוב העולם. (שמטעם זה אם בישלה גוי אסורה משום בישולי גויים, ולא נחשבת כדבר שנאכל כמות שהוא חי שאין בו דין בישולי גויים). וכן מי שיש לו צרבת, רשאי לשתות אבקת סודה לשתיה אף שאינה מאכל בריאים.

המרדכי (שבת קח:) שכתב שמותר לגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול, ואין בו משום רפואה כיון שאין לו מכה בגרונו. עכ"ל. ודברי מרן אלו הביאים להלכה רבינו יאשיה פינמו בשו"ת נבחר מכסף (חאו"ח סי' ו). ע"ש. והנה גם בש"ע (שם סעיף לו) כתב, כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאוכלם ולשתותם, אע"פ שהם קשים לקצת בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה עביד, אפילו הכי שרי. וכל שאינו מאכל ומשקה לבריאים אסור לאוכלו ולשתותו לרפואה. מיהו דוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אבל אם אין לו שום מיחוש מותר. עכ"ל. ומפשטות דברי מרן משמע שאם אין לו שום מיחוש אפילו מתכוין באכילתו לרפואה כיון שהוא בריא מותר. וכן פירש המחצית השקל בדעת מרן. אבל המגן אברהם (ס"ק מג) כתב שמדברי הטור שכתב שאוכל ושותה אותו לרעבו ולצמא, משמע שאם עושה כן לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא. ע"ש. וכוונתו לחלוק ע"ד מרן הב"י הנ"ל. ומה שכתב עוד המגן אברהם להוכיח להיפך ממה שכתב הרב המגיד (בפרק כא מהלכות שבת סוף הלכה ב'), "וכל הדינים האלה הם בבריא שאינו נופל למשכב, וכמו שכתבתי (בפרק ב' הלכה י)". אינו מוכרח כלל, שהדבר ברור שכוונת הרב המגיד באופן שיש לו מיחוש ומתחזק והולך כבריא, ולא נפל למשכב, ולא בבריא לגמרי

וכיו"ב כתב החיי אדם והובא כמשנ"ב (סי' שכח ס"ק קנב) דמה שעושים מחתיכת לפת פתילה מותר, שכיון שראוי למאכל בהמה אין בזה משום תיקון כלי. ואי משום השרת נימין, נראה דלא חשיב פסיק רישיה, וכמ"ש המשנה ברורה בבאור הלכה (ס"ם שכח). ואפילו את"ל דחשיב פסיק רישיה, מ"מ השרת נימין שנעשית בידי המטפל בחולה זה (שאינו בו סכנה), אינה אסורה אלא מדרבנן, וכיון שאינו מתכוין הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן, דמשרא שרי. כמ"ש התוס' שבת (קג סע"א). והרשב"א כתובות (ו). וכן העלה להקל בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט (סי' יז אות מא), שאין לחוש בזה משום השרת נימין, שעכ"פ לא הוי פסיק רישיה. ודבר שאינו מתכוין מותר. ע"ש. וע"ע מש"כ בענין זה לעיל פרשת וארא (אות ח).

מא. (תצוה אות ח) מי שהוא בריא אלא שמרגיש כובד באי צמא ומכא שלו, אסור לו לשתות שמן הנענ"ע, כי זה אין דרך בני אדם לשתותו אלא לרפואה. ע"כ. הנה מרן הבית יוסף (סי' שכח) כתב: שכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים, שכיון שאינו חולה ליכא למגזר מידי, הילכך אפילו אינו רעב ולא צמא מותר לאוכלם ולשתותם, ומ"ש רבינו הטור לרעבו ולצמאו, לאו דוקא הוא, אלא אורחא דמילתא נקט. וכן נראה מד'

שמנהג בגדאד שאם אכלו מאכל כבד, שותים שמן של הנענע כדי להקל עליהם כובד המאכל, ונראה שסמכו על פשיטות דברי מרן הבית יוסף שהבריא אפילו מכוין לרפואה, מותר, וכמו שפירש המחצית השקל בד' מרן. וסיים, שמכל מקום כיון שהמגן אברהם והאליה רבה והגאון רבי זלמן והחיי אדם אוסרים, ירא שמים יחוש לדבריהם להתחמיר. ע"ש. ולא זכר שר דברי האחרונים שדחו ראיות המגן אברהם. ולכן העיקר כדברי מרן הבית יוסף שקבלנו הוראותיו, ובפרט שגם לדעת המג"א אין זה אלא חומרא באיסור דרבנן, ובשל סופרים הלך אחר המיקל. וכיו"ב ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סי' טו פרק טו, עמוד קנא). שהביא מהירחון תל תלפיות (חודש תמוז תרפ"ה וחודש כסלו תרפו) שכמה רבנים צידדו למי שחושש באיצטומכא שלו, ויש לו צער בקיבה כשאוכל מאכלים כבדים, שמותר לקחת סודא לשתייה הנקראת בראזא, מטעם שאינה מרפאת כלל את האיצטומכא, ורק מכבה לפי שעה את חום האיצטומכא. ומעידים שכך נוהגים כמה תלמידי חכמים וכו'. ע"ש. (וע' במ"ש השמירת שבת כהלכתה פרק לד אות ד. ודו"ק). ויש לצרף ג"כ מ"ש בס' קצות השלחן (סי' קלד עמוד יט) שאיסור רפואה משום גזירת שחיקת סממנים קיל טפי בזמנינו, שכיון שעכשיו אין העולם בקיאים בשחיקת סממנים, וכל הרפואות נעשות על ידי הרוקחים בבית המרקחת, וע"פ פקודת הרופאים, לא שייך למגור דילמא אתי לשחיקת סממנים. ודמי למ"ש התוס' ביצה (ל.) ד"ה תנן אין מטפחין. פרש"י שמא יתקן כלי שיר, ומיהו לדידן שרי, דדוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר היה שייך לגזור, אבל לדידן שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר לא שייך למיגזר. עכ"ל. והביאם הרמ"א בהגה (סי' שלט) וע"ע במג"א

שאינ לו שום מיחוש, וכדמוכח ממה שסיים "בבריא שאינו נופל למשכב". וכן מצאתי להחמד משה (סימן שכח ס"ק יד) שדחה בן ראית המגן אברהם, וכן העיר לדחות שאר ראיות המגן אברהם. וע"ש. גם האגלי מל (מלאכת טוחן ס"ק מז) האריך לדחות ראיות המג"א. ע"ש. גם בספר המנורה המהורה (סי' שכח קני מנורה ס"ק מב) כתב, שכל ראיות המג"א בזה אינן מוכרחות, והמיקל כדעת מרן הבית יוסף לא הפסיד, שמכיון שמותר לאוכלם לרעבוננו ולצמאנו, גם כשמכוין לרפואה יאמרו שעושה כן לרעבוננו ולצמאנו. ולדידיה לא בעינן היכרא. ע"ש. (וכיוצא בזה בצל"ח ביצה יח. ע"ש). גם הגאון ר' יצחק הררי בשו"ת זכור ליצחק (סוף סי' צט) דחה ראיות המג"א, וסיים שהעיקר כדברי מרן הב"י, והכי נקטינן. ע"ש. גם בספר תהלה לדוד (ס"ק סה) ובס' תורת שבת (ס"ק מט) דחו ראיות המג"א. ע"ש. וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חאו"ח חלק ג סימן נד, עמוד שסג) לדחות ראיות המגן אברהם בזה. ע"ש. וראית מרן הב"י מד' המרדכי שסיים "כיון שאין לו מכה בגרונו" היא ראיה נכונה, כי ביצה חיה אינה ראויה לגומעה חיה לרוב העולם, ולכן אסורה בבישולי גויים, כמ"ש הראב"ן. וכן הסביר הט"ז (יו"ד סי' קיג ס"ק יד). ומשמע מדברי המרדכי שאפילו אם ניחר גרונו וגומע הביצה רק לצורך רפואה כדי שיוכל להשמיע קולו, הואיל ועכ"פ אין לו מכה בגרונו מותר. וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' נו-נז). ובתפארת ירושלים (שבת פ"ו אות פה). ובמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד (חאו"ח סי' יב אות טז). ע"ש. ולכן מש"כ הנהר שלום שגם מרן הבית יוסף מודה להמג"א, אינו נכון. והגאון רבי אלישע דנגור גאב"ד בגדאד בספר גדולות אלישע (סי' שכח ס"ק סא) העיד

הוא

הוא

וכן מותר לאדם בריא לשתות כדורי ויטמינים לחיזוק מזוג, ואפילו כוונתו לרפואה שלא יחלה.

מב. אסור לרחוץ כל גופו בשבת במים חמים, ואפילו במים פושרים. ואסור להשתטף בצונן ולעמוד להתחמם כנגד המדורה, מפני שהמים שעל גופו מתחממים, והרי הוא כרוחץ במים חמים. אבל מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו במים חמים. ולכן מותר לרחוץ ידיו במים צוננים ולעמוד להתחמם כנגד המדורה.

בריאים כי נתברר ששליש האוכלוסיה בארצות הברית לוקחים ויטמינים אע"פ שאינם חולים. וכיו"ב כתב המאירי שבת (קמ). גבי הלכות שבתוך החומץ וכו'. ע"ש. וכן העלה בשו"ת אגרות משה (ח"ג חאו"ח סי' נד) שרוב הויטאמינים שאינם מבריאים ומרפאים את האדם, אלא שמחזקים אותו מעט, מותר ליקח אותם בשבת וכו'. ע"ש. ובשו"ת מנחת שלמה ח"ב (סי' לד אות לו עמוד קמה) כתב, שלכאורה יש לאסור לקחת ויטמינים בשבת, הואיל ואינם מאכל בריאים, ואם הרופא אומר שזהו חיוני לו, ובלעדי הויטמין יחלש מאד, ויהיה בגדר נפל למשכב או חלה כל גופו, אז בודאי מותר וכו'. ע"ש. ולפמ"ש"כ אליבא דמרן הב"י, גם בלא"ה יש להתיר, שכיון שהוא בריא לא גזרו בו חז"ל, וכנראה שהרב שם כתב כן לדעת המג"א, אבל אנו אין לנו אלא דברי מרן, הילכך משרא שרי. וכן ראיתי בשו"ת אור לציון ח"ב (עמוד רנו) שכתב בפשיטות להתיר לבריא לשתות כדורי ויטמין, אף היכא דמוכחא מילתא דלרפואה קא עביד. ע"ש.

מב. (תצוה אות י) ויש אומרים שאף הרוחץ ידיו צריך להזהר שלא יחמם ידיו נגד המדורה, מפני שמפשיר המים שעליהם, ונמצא כרוחץ בחמין שהוחמו באש בשבת. ע"כ. הנה מרן בש"ע (סי' שכו ס"ד) כתב וז"ל: לא ישתטף אדם בצונן כל גופו ויתחמם כנגד המדורה מפני שמפשיר מים

(סי' שלח סק"א) שצירף סברא זו לסניף להיתר פעמונים בפרוכת וכו'. וציין למ"ש בשו"ת תורת חסד (חאו"ח סי' יז אות ו). ע"ש.

ומעתה נראה שמותר לאדם בריא לשתות כדורי ויטמינים שעיקרם לחיזוק מזוג של אדם ולרפואתו. ואמנם בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק לד סעיף כ) כתב שאין לאדם בריא לקחת ויטמינים בשבת אפילו הוא רגיל לקחת אותם מידי יום ביומו, וציין לדברי המשנה ברורה (ס"ק קכ וקל) על מ"ש מרן הש"ע (סעיף לו) שאם אינו מאכל ומשקה של בריאים מותר לבריא שאין לו שום מיחוש לקחתו ולשתותו בשבת. והביא ע"ז דברי המג"א, דהיינו שאוכל ושותה לרעבוננו ולצמאנו, אבל אם עושה לרפואה דהיינו כדי לחזק מזוג, אפילו הוא בריא גמור אסור. ע"כ. ולפ"ז ויטמינים שאין אדם אוכלם לרעבוננו ולצמאנו רק לחזק מזוג אסור. (וכן פסק בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' נא). אבל לפי מש"כ ע"פ דברי מרן הב"י שכל שהוא בריא ליכא למגזר מידי, הילכך אפילו אינו לא רעב ולא צמא מותר לאוכלם ולשתותם. וכבר הבאנו דברי הרב גדולות אלישע (סי' שכח ס"ק כא) שכן המנהג להקל ולסמוך בזה על פשטות דברי מרן הבית יוסף שאפילו כשעושה כן לצורך רפואה מותר. ע"ש. והוא הדין לכדורי ויטמינים שמותרים בשבת לבריא. וכן העלה להקל בשו"ת באר משה ח"א (סי' לג), וכתב שם (באות ד), שהויטמינים נחשבים כמאכל

ג. אדם בריא שאינו חולה כלל, מותר לו לאכול ולשתות לרפואה אוכלים ומשקים שאינם מאכל כל בריאים, שלא גזרו חכמים משום שחיקת סממנים אלא במי שיש לו מיחוש, אבל לבריא מותר. ולכן מותר גם למי שניחר גרונו ואין לו מכה בגרונו, לגמוע ביצה חיה, כדי שיהיה קולו צלול, אף על פי שאינה ראויה לאכילה לרוב העולם. (שמטעם זה אם בישלה גוי אסורה משום בישולי גויים, ולא נחשבת כדבר שנאכל כמות שהוא חי שאין בו דין בישולי גויים). וכן מותר לבריא לשתות כדורי ויטמינים לחזק מזגו ובריאותו.²

ולשתותו לרפואה. מיהו דוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אבל אם אין לו שום מיחוש מותר. עכ"ל. ומפשטות דברי מרן משמע שאם אין לו שום מיחוש אפילו מתכוין באכילתו לרפואה כיון שהוא בריא מותר. וכן פירש המחצית השקל בדעת מרן. וכ"כ הגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סי' שכח) ד"ה הילכך אפילו אינו רעב, משמע מדברי הב"י, שאפילו מתכוין לרפואה לית לן בה, ולא איכפת לן בכוונתו, הואיל ובריא הוא. וכן סתם בש"ע (סעיף לו), ובודאי שפירושו להתיר בכל גוונא. ע"כ. (ודלא כדברי הנהר שלום). אבל המגן אברהם (ס"ק מג) כתב שמדברי הטור שכתב שאוכל ושותה אותו לרעבו ולצמא, משמע שאם עושה כן לרפואה אסור אע"פ שהוא בריא. ע"ש. וכוונתו לחלוק ע"ד מרן הב"י הנ"ל. אבל אינו מוכרח, וכמ"ש הב"י. ומה שכתב עוד המגן אברהם להוכיח להיפך מהב"י, ממה שכתב הרב המגיד (בפרק כא מהלכות שבת סוף הלכה ב), "וכל הדינים האלה הם בבריא שאינו נופל למשכב, וכמו שכתבתי (בפרק ב הלכה י)". אינו מוכרח כלל, שהדבר ברור שכוונת הרב המגיד באופן שיש לו מיחוש ומתחזק והולך כבריא, ולא נפל למשכב, ולא בבריא לגמרי שאין לו שום מיחוש, וכדמוכח ממה שסיים "בבריא שאינו נופל

ג) הנה מרן הבית יוסף (סי' שכח) כתב: שכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקים שאינם מאכל בריאים, ואע"פ שהם קשים לקצת בריאים, ומוכח שהוא אוכלם לרפואה, שכיון שאינו חולה ליכא למגור מידי, הילכך אפילו אינו רעב ולא צמא מותר לאוכלם ולשתותם, ומ"ש רבינו הטור לרעבו ולצמאו, לאו דוקא הוא, אלא אורחא דמילתא נקט. וז"ל המאירי (שבת קט): כל מאכל שאין אכילתו ניכרת שהוא לרפואה, אע"פ שהוא מועיל לרפואה ואוכלו לרפואה, מותר, שהרי אף הבריאים אוכלים אותו שלא לכוונת רפואה. וכן הדין בכל המרקחות הרפואיים או המחזקים שאף הבריאים אוכלים אותם דרך הנאה וחיזוק. אבל עשבים שלעולם אין אכילתם אלא לרפואה, אסור לאוכלם בשבת. עכ"ל. וכן נראה מד' המרדכי (שבת קח): שכתב שמותר לגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול, ואין בו משום רפואה כיון שאין לו מכה בגרונו. עכ"ל. ודברי מרן אלו הביאים להלכה רבינו יאשיה פינטו בשו"ת נבחר מכסף (חאו"ח סי' ו). ע"ש. והנה גם בש"ע (שם סעיף לו) כתב, כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאוכלם ולשתותם, אע"פ שהם קשים לקצת בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה עביד, אפילו הכי שרי. וכל שאינו מאכל ומשקה לבריאים אסור לאוכלו

למשכב". וכן מצאתי להחמיר משה (סימן שכח ס"ק יד) שדחה כן ראית המגן אברהם, וכן העיר לדחות שאר ראיות המגן אברהם. וע"ש. וע"ע להמשנה ברורה בביאור הלכה (סעיף לו) בד"ה אבל, שכתב, דמ"ש הרמב"ם (פרק כא הלכה ב), שאסור "לבריא" להתרפאות בשבת גזרה שמא ישחוק סממנים, כיצד, לא יאכל דברים שאינם מאכל בריאים וכו'. על כרחך דבבריא שחושש מיירי, ונקט בריא לאפוקי חולה שאין בו סכנה שמותר ברפואות אלו. ומ"ש המג"א שכן מוכח מדבריו מדברי הרמב"ם, איני מבין ראייתו כלל, לפי מה שפירש הרב המגיד. וכן בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ג סי' נד ענף ד עמוד שסג) תמה על המג"א שהביא ראיה לדבריו ממ"ש הרמב"ם הנ"ל, שאין מכאן שום קושיא ע"ד הבית יוסף, שכוונת הרמב"ם במי שמתחזק והולך כבריא, אבל יש לו מיחוש. ע"ש. גם האגלי טל (מלאכת טוחן ס"ק מז) דחה כן ראית המג"א, והוסיף, דמ"ש המג"א להביא ראיה ממה שאמרו (בשבת קט), שאין רוחצים במי משרה, ולא בימה של סדום, והרי הרוחץ בים בריא הוא. לא ידענא מאי קאמר, שהרי הרבה רוחצים בים על המיחוש שלהם. והאריך עוד לדחות שאר ראיות המג"א. ע"ש. וכן בספר מאורי אור (עוד למועד, דף קנ ע"ב) כתב לדחות ראיות המג"א, וכתב שאף מ"ש הטור לרעבו ולצמא, לאו דוקא, ואורחא דמילתא נקמ. ומה שאמרו שאין רוחצים במי משרה ולא בימה של סדום, ודאי דמיירי בשיש מיחוש בעלמא וכו'. ע"ש. גם בספר מגורה המהורה (סי' שכח קני מגורה ס"ק מב) כתב, שכל ראיות המג"א בזה אינן מוכרחות, והמיקל כדעת מרן הבית יוסף לא הפסיד, שמכיון שמותר לאוכלם לרעבונו ולצמאו, גם כשמכוין לרפואה יאמרו שעושה כן לרעבונו ולצמאו. ולדידיה לא בעינן היכרא. ע"ש. (וכיוצא בזה בצל"ח ביצה יח.

ע"ש). גם הגאון ר' יצחק הררי בשו"ת זכור ליצחק (סוף סי' צט) דחה ראיות המג"א, וסיים שהעיקר כדברי מרן הב"י, והכי נקטינן. ע"ש. וכן כתב בספר תורת שבת (ס"ק מט), שדברי המג"א שחולק על המחבר, וס"ל שאף לאדם בריא אסור אם עושה לרפואה, ושכן הוא דעת הטור, לפענ"ד אינם אמת, ודבריו מוקשים בעצמותם, שלדבריו אין חילוק בין בריא למי שיש לו מיחוש, שלרפואה לשניהם אסור. וכבר הקשה עליו המחצית השקל וכו'. ע"ש. גם בספר תהלה לדוד (ס"ק סה) כתב, ולפי ענ"ד אין מקום כלל לחלוק על הש"ע ח"ו. ותמיהני על המג"א שאיך גדול כמוהו יהיו דבריו נגד המשנה (שבת קט), כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכו', והרי דברי הש"ע מבוארים בהרי"ף והרא"ש וכו', ואיך שיהיה הלכה זו של הש"ע מאירה כשמש. עכת"ד. וכ"כ עוד שם (ס"ק סו), דפשיטא דמותר לבריא לאכול לרפואה מה שאינו מאכל ומשקה לבריא. וכן דעת הרדב"ז ח"ג (סי' תרמ). ע"ש. וכן העלה בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא (סי' לו), שהעיקר כדברי מרן הב"י להתיר, ודלא כהמג"א. ע"ש. וכן כתב הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חאו"ח חלק ג סימן נד, עמוד שסג) לדחות ראיות המגן אברהם בזה. ע"ש. וראית מרן הב"י מד' המרדכי שסיים "כיון שאין לו מכה בגרונו" היא ראיה נכונה, כי ביצה חיה אינה ראויה לגומעה חיה לרוב העולם, ולכן אסורה בבישולי גויים, כמ"ש הראב"ן. וכן הסביר הט"ז (יו"ד סי' קיג ס"ק יד). ומשמע מדברי המרדכי שאפילו אם ניחר גרונו וגומע הביצה רק לצורך רפואה כדי שיוכל להשמיע קולו, הואיל ועכ"פ אין לו מכה בגרונו מותר. וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' נו-נו). ובתפארת ירושלים (במתני' שבת פ"ו אות פה). ובמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד (חאו"ח סי' יב

למ"ש התוס' ביצה (ל.) ד"ה תנן אין מטפחין, פרש"י שמא יתקן כלי שיר, ומיהו לדידן שרי, דדוקא בימיהם שהיו בקיאים לעשות כלי שיר היה שייך לגזור, אבל לדידן שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר לא שייך למיגור. עכ"ל. והביאם הרמ"א בהגה (סי' שלט). וע"ע במג"א (סי' שלח סק"א) שצירף סברא זו לסניף להיתר פעמונים בפרוכת וכו'.

ומעתה נראה שמותר לאדם בריא לשתות כדורי ויטמינים שעיקרם לחיזוק מזגו של אדם ולרפואתו. אולם כבר הבאנו דברי הגאון גדולות אלישע (סי' שכח ס"ק סא) שמנהג כמה בני אדם להקל ולסמוך בזה על פשטות דברי מרן הבית יוסף שאפילו כשעושה כן לצורך רפואה מותר. ע"ש. ונראה שהוא הדין לכדורי ויטמינים שמותרים בשבת לבריא. וכן העלה להקל בזה בשו"ת באר משה ח"א (סי' לג), וכתב שם (באות ד), שהויטמינים נחשבים כמאכל בריאים כי נתברר ששליש האוכלוסיא בארצות הברית לוקחים ויטמינים אע"פ שאינם חולים. וכיו"ב כתב המאירי שבת (קמ.) גבי חלתית שבתוך החומץ וכו'. ע"ש. וכן העלה בשו"ת אגרות משה (ח"ג האו"ח סי' נד) שרוב הויטמינים שאינם מבריאיים ומרפאים את האדם, אלא שמחזקים אותו מעט, מותר ליקח אותם בשבת וכו'. ע"ש. וכ"כ להתיר בספר משנת יעקב (סי' שכח), כי לא אסרו לרפואה אלא לאדם חולה שהוא בהול על רפואת גופו, וחיישינן לשחיקת סממנים, אבל היכא שאינו חולה כלל אלא שעושה לחזק גופו ולהברותו שלא יחלה, אינו בהול כל כך, ולא גזרו בזה כלל משום שחיקת סממנים, הילכך יש להתיר. והובא בשו"ת שרנא המאיר ח"ב (סי' מ). וע"ש. ובשמירת שבת כהלכתה (פרק לד סעיף ב) החמיר שלאדם בריא אין לקחת ויטמינים בשבת, אפילו הוא רגיל לקחתם מידי יום ביומו,

אות טז). ע"ש. ולכן מש"כ הנהר שלום שגם מרן הבית יוסף מודה להמג"א, אינו נכון. והגאון רבי אלישע דנגור גאב"ד בנדאד בספר גדולות אלישע (סימן שכח ס"ק סא) העיד שמנהג כמה בני אדם בבנדאד, שאם אכלו מאכל כבד, שותים שמן של הנענע כדי להקל עליהם כוונת המאכל, ונראה שסמכו על פשיטות דברי מרן הבית יוסף שהבריא אפילו מכיון לרפואה, מותר, וכמו שפירש המחצית השקל בד' מרן. וסיים, שמכל מקום כיון שהמגן אברהם והאליה רבה והגאון רבי זלמן והחיי אדם אוסרים כשמתכוין לרפואה, ירא שמים יחוש לדבריהם להחמיר. ע"ש. ומה שצידד להחמיר דלא כמרן הש"ע לא זכר שר דברי האחרונים הנ"ל שדחו ראיות המגן אברהם בשתי ידים. ולכן נראה שהעיקר להקל כדברי מרן הבית יוסף שקבלנו הוראותיו, ובפרט שגם לדעת המג"א אין זה אלא חומרא באיסור דרבנן, ובשל סופרים הלך אחר המיקל. וכן כתב בספר מנוחת אהבה ח"א (עמוד תקמז). וכיו"ב ראיתי בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סי' טו פרק טו, עמוד קנא). שהביא מהירחון תל תלפיות (חודש תמוז תרפ"ה וחודש כסלו תרפ"ו) שכמה רבנים צידדו למי שחושש באיצטומכא שלו, ויש לו צער בקיבה כשאוכל מאכלים כבדים, שמותר לקחת סודא לשתייה הנקראת בראזא, מטעם שאינה מרפאת כלל את האיצטומכא, ורק מכבה לפי שעה את חום האיצטומכא. ומעידים שכך נוהגים כמה תלמידי חכמים וכו'. ע"ש. (וע' במ"ש השמירת שבת כהלכתה פרק לד אות ד. ודו"ק). ויש לצרף גם כן מה שכתבנו לעיל שאיסור רפואה משום גזירת שחיקת סממנים קיל טפי בזמנינו, שכיון שעכשיו אין העולם בקיאים בשחיקת סממנים, וכל הרפואות נעשות על ידי הרוקחים בבית המרקחת, וע"פ פקודת הרופאים, לא שייך למגור דילמא אתי לשחיקת סממנים. ודמי

וציין לדברי המשנה ברורה (ס"ק קב וקל) על מ"ש מרן הש"ע (סעיף לו) שאם אינו מאכל ומשקה של בריאים מותר לבריא שאין לו שום מיחוש לקחתו ולשתותו בשבת. והביא ע"ז דברי המג"א, דהיינו שאוכל ושותה לרעבונו ולצמאון, אבל אם עושה לרפואה דהיינו כדי לחזק מזון, אפילו הוא בריא גמור אסור. עד כאן. ולפי זה ויטמינים שאין אדם אוכלם לרעבונו ולצמאון רק לחזק מזון אסור. (וכן פסק בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' נא). ע"ש. וגם בשו"ת מנחת שלמה חלק ב (סימן לד אות לו עמוד קמה) כתב, שלכאורה יש לאסור לקחת ויטמינים בשבת, הואיל ואינם מאכל בריאים, ואם הרופא אומר שזהו חיוני לו, ובלעדי הויטמין יחלש מאד, ויהיה בנדר נפל למשכב או חלה כל גופן, אז בודאי מותר וכו'. ע"ש. אולם לפי מה שהעלתי לעיל כדברי מרן הבית יוסף, שכל שהוא בריא ליכא למגזר למידי, אפילו אינו לרעבו ולצמאון, מותר בנ"ד לאוכלו ולשתותו, שכיון שהוא בריא לא גזרו בו חז"ל, וכנראה שהרב שם כתב כן לדעת המג"א, אבל אנו אין לנו אלא דברי מרן, דלבריא משרא שרי, אף שמכוין לרפואה לחזק מזון שלא יחלה. וכן ראיתי בשו"ת אור לציון ח"ב (עמוד רנו) שכתב בפשיטות להתיר לבריא לשתות כדורי ויטמין, אף היכא דמוכחא מילתא דלרפואה קא עביד. ע"ש. וכ"כ בספר מנוחת אהבה ח"א (עמוד תקטז). ודלא כמ"ש אבני ישפה ח"ב (סי' לג), לאסור ליטול ויטמינים בשבת, שקשה לחלוק על המג"א, שלדבריו יש לאסור, ושלא כמ"ש בשו"ת ציץ אליעזר להקל. ע"כ. ונעלם ממנו דברי כל האחרונים הנ"ל שדחו דברי המג"א, והסכימו להקל כפסק מרן. וע' בתשובות והנהגות ח"ג (חאו"ח סי' קד).

לאור האמור, אשה חשוכת בנים, ובכדי שתוכל להכנס להריון הורה לה רופא מומחה שעליה לבלוע כדורי מרפא מסוימים בכל

יום, ברציפות, ואם תפסיק יום אחד, לא יוסיפו הכדורים תת כוחם לפעול עליה להכנס להריון, כיון שעכ"פ היא בריאה, ואין לה שום חולי או מיחוש, מותר לה להמשיך לבלוע כדורי מרפא אלו בשבת. וכן פסק בשו"ת באר משה (ח"א סי' לג). וכן פסק עוד בחלק ו (סי' לט). ע"ש. ובשו"ת שבט הלוי חלק ט (סי' סז) כתב, שדרכו להורות להתיר לחשוכי בנים לקחת תרופות משום מצוה רבה דפריה ורביה. ע"ש. ובשו"ת נשמת שבת (סי' שפא) כתב בשם הגאון מסטמאר זצ"ל, דמה שאין האשה יכולה להתעבר, חשיב חולי הכולל כל הגוף, הילכך יכולה להשתמש בתרופה בכל אופן. ע"ש. [וכן אם הורה לה הרופא למדוד החום יום יום, כדי לקבוע איזה יום ראויה להכנס להריון, מותר למדוד החום גם בשבת, שזוהי מדידה של מצוה, כדאיתא בש"ע (סי' שו סעיף ז). וכן פסקו בשו"ת שבט הלוי ח"א (סי' סא אות ב), ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יב (סוף סי' מד). ואחר המדידה מותר להוריד את הכספית של מודד החום, כדי להשתמש בו באותו יום. וכמ"ש"כ בהל' מוקצה (כלי שמלאכתו לאיסור הערה ט).] והוא הדין להיפך, באשה ברוכת ילדים, וע"פ הוראת היתר מרב מובהק מורה הוראה, צריכה לבלוע כדורי מרפא שלא תכנס להריון, מותר לה לעשות כן בשבת מהטעם הנ"ל. וכן פסק בשו"ת באר משה שם ח"ג (סי' לג). וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פרק לד הערה פג), בשם הגרש"ז אורבך, דבלקיחת גלולות נגד הריון אין משום רפואה, שרפואה היא רק למי שיש לו צער הגוף, אבל לא לענין הריון. ע"ש. וכ"כ בשלחן שלמה (סי' שכח אות נו), ובספר מגילת ספר החדש (סי' כז, עמוד קעא). ע"ש. ויש ראייה לדבריהם ממ"ש המהר"ם בריסק ח"ג (סי' כד) באשה שהתירו לה לשמש במוך שלא תכנס להריון, וקיבלה מהרופא טבלא להניחה באותו מקום קודם תשמיש, והיא נימסת שם ומונעת

הריון, וצידד להתיר, כיון שהטבלא אינה באה לרפואת מחלה, אלא רק מונעת הריון, שאינה מניחה לזרע לקלוט. ע"ש. ובשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' קח) נשאל במי שיש לו מחלת לב, ולפי פקודת הרופאים עליו ליטול סמי מרפא קודם תשמיש המטה, ואחר התשמיש, האם מותר ליטול רפואה הנז' בשבת, והשיב ע"פ דברי הרדב"ז (בח"ג סי' תרמ), שלשתות סממנים קיל טפי מאיסור אמירה לגוי, אפילו בדבר שהוא משום שבות. וע"ע בספר משנה ברורה בביאור הלכה (סי' שכח סעיף לו) סוף ד"ה וכן אם נפל למשכב. וסיים, ומכיון שליטול סמי מרפא שאין בו סרך מלאכה, קיל טפי משבות דשבות בסרך מלאכה, כמ"ש הרדב"ז, לא גרע מדין שבות דשבות שמותר לצורך מצוה. וע' בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא (סי' לו).

בשלחן שלמה (סי' שכח אות נו) הביא מ"ש האשל אברהם מבוטשאטש (סי' שכז), שרחיצת הראש ביי"ש כדי שישן שרי, משום דהרדמה לא חשיבא רפואה. ומזה למד להתיר להשתמש בשבת בכדורי שינה. ובפרט לפי מ"ש בחידושי הר"ן (שבת קכג:), שכל דבר שהוא מצוי לא נקרא רפואה, וכדורי שינה מצויים בכל בית. ובספר קצות השלחן (סוף סי' קלח, בבדי השלחן עמוד צט) כתב ג"כ, מי שסובל מנידודי שינה, מותר לקחת בליל שבת סם מיישן, כגון כדורי "סליקט" וכיו"ב, שאין זה רפואה לחולי, כי העדר שינה אינו חולי, אולם העדר השינה הוא צער גדול ושובר כל הגוף, וכיון דלא שייך בזה גזירת שחיקת סממנים, כי הסם הזה אינו רפואה, אלא שהוא משכר ומרדים, ובצירוף מה שכתבנו שבוזה"ו קילא גזרת שחיקת סממנים שאינם בקיאים בזה, יש להתיר. אבל בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח (סי' טו עמוד קמה) כתב ע"ד הבהרה"ש הנז', שאין ההיתר הזה נכון, כי הרופאים אומרים שפעולת הסליקט (סדיקאט) גם לרפא. ע"ש. אבל

שאלתי גם אני מרופא מומחה ואמר, שעיקר כדורי שינה גורמים לאדם בריא להרגעה והרדמה, ורק לאיזה חולים מסויימים מרפאים ג"כ. ולפ"ז קמה סברת הבדי השלחן וגם נצבה. כי אנו עסוקים באדם בריא. והרב ציץ אליעזר עצמו שם (במילואים עמוד רלח) כתב, שאף שבספר שואלן ודורשין (אונא, סי' סט) הביא תשובה מהרה"ג הופמן להחמיר בזה משום שאין הפרש בין סמי שינה לבין תרופות אחרות שמשקיטות את העצבים וכו'. מכל מקום אין בסברא זאת כדי לאסור. שכבר הבאנו בפנים מספרי הפוסקים שהתירו לקחת תרופות הבאים להשקיט העצבים והמתח או השקמת כאבים, ואינם מרפאים. וכ"כ עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק יד (סי' נ אות ה). והוסיף שם (באות ז), שבעיקר דין לקחת תרופות בשבת יש להזהר מלהפריז בחומרות בהן, שהרי כתב הרדב"ז בח"ג (סי' אלף וסח), דהך איסורא של גזרת שחיקת סממנים שהיא גזרה דרבנן קילא טפי מאיסור אמירה לעכו"ם בשבות דרבנן. ובפרט שיש להקל בזמן הזה שאינם בקיאים בשחיקת סממנים, ואין הדבר מצוי, וכמ"ש בציץ אליעזר חלק ח (סי' טו פרק טו). הילכך אין לגבב חומרות בזה, כמו שראיתי לכמה מאחרוני זמנינו, וחומרא הבאה לידי קולא במה שהזהירה התורה אותנו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". ולכן העיקר כמו שכתבנו בפנים. ע"כ. ודפח"ח. וגם נשאר עדיין בידינו הצירוף שבזמן הזה שאין בקיאים לעשות תרופות בידים, אלא הכל לוקחים אותם מבתי המרקחת כשהן מוכנות לשימוש, מש"ה לא שייכא כלל גזירת שחיקת סממנים. וע' בספר ישיב משה טורצקי (עמוד מט), שכתב, ששאל מהגרי"ש אלישיב, האם מותר לקחת כדורי שינה, והשיב לו שמותר. וראה עוד בשו"ת בית מרדכי (סי' כו) שנשאל אם מותר למי שסובל מנידודי שינה לבלוע בליל שבת כדורי שינה כדי שיוכל לישן, והשיב, שהשינה

ד. חולה שאין בו סכנה מותר לו לקבל טבליזות או קפסולות אקמול או אספירין וכיוצא בהם ולשתות אותם בשבת^(ד).

הוא כבריא שלא נפל למשכב, ולא בחולה. ע"כ. ושלא ראה שום חולק בזה. ע"ש. ומ"ש הב"ח שאם הישראל אוכל או שותה לרפואה, דברים שאין הכריאים אוכלים אותם, פשיטא דאסור אם הוא חולה שאין בו סכנה. וכ"כ הט"ז (ס"ק כה). ותמה על מרן הבית יוסף. ובמחכ"ת ליתא. והעיקר כדברי מרן הבית יוסף להתיר. שאע"פ שבשו"ע סעיף יז פסק דשבות שיש בו מעשה אסור ע"י ישראל, אלא דוקא ע"י שינוי, שאני התם דמיירי באיסור דרבנן ממש, אבל כאן שאין בו אפילו סרך מלאכה, ורק למי שאין לו אלא מיחוש בעלמא גזרו משום שחיקת סממנים, בחולה שנפל למשכב אע"פ שאין בו סכנה, לא גזרו. וכן פסק המג"א (ס"ק מד). דלא כהב"ח. וכ"כ הרב תוספת שבת (ס"ק סד) וכן הרב נהר שלום (סק"י) תמה על הב"ח והט"ז. ופסק שהעיקר כדברי מרן. וכן פסק הגאון רבינו זלמן (סימן שכח סוף סעיף יט). וכ"כ הרב בגדי ישע (בסעיף לז). וכ"כ המאמר מרדכי (ס"ק יט), דלא כהב"ח והט"ז. וכן העלה בכף החיים סופר (ס"ק רכב) ע"פ דברי האחרונים. וכן פסק בשו"ת שבט הלוי חלק ח (ר"ס פב). וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ט (סי' סז), שהסתמך על דברי הרדב"ז הנ"ל. ע"ש. וע' במשנה ברורה, שכתב, שכן משמע להקל בכיאוירי הגר"א בשם הרמב"ן, ושכן מצדד הגאון בית מאיר. אולם ראיתי לגאון אור שמח (פ"ב מהל' שבת הלכה י) בסוף דבריו שכתב להחמיר לחולה משום גזרת סממנים. וגם המשנ"ב בכיאויר הלכה האריך בזה אלא שסיים, שלא נוכל למחות ביד המקילים, מאחר שמרן בש"ע כתב כדבריהם. והגר"ח נאה בקצות השלחן (סי' קלד עמוד יח)

היא אחד מעמודי בריאות האדם, ונדודי שינה יכולים לגרום למחלות מסוכנות, ועוד שלא אסרו חכמים למי שיש לו מיחוש בעלמא ומתחזק והולך כבריא לעשות לו תרופה בשבת גזירה משום שחיקת סממנים, אלא עשיית התרופה בידים, אבל בזמנינו שטבלאות השינה עשויות בבתי החרושת לרפואות ונמכרות בבתי המרקחת, ומוכנות לשימוש באופן מידי, מותר להשתמש בטבלאות שינה כליל שבת. עכת"ד. וכ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פרק לג סעיף טז), דמי שמצטער הרבה מנדודי שינה, מותר לו לקחת כליל שבת כדורי שינה. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ד (סוף סי' נא), ובשו"ת נשמת שבת ח"ה (סי' שפג). וכן עיקר.

ד) חולה שאין בו סכנה מותר לו לאכול לרפואה מאכלים שאינם של בריאים, או לקבל טבליזות או קפסולות אקמול או אספירין וכיו"ב של רפואה, ולשתות אותם בשבת. ולא גזרו בהם לחולה הגזרה דמשום שחיקת סממנים. וכ"כ מרן הב"י (סעיף לז), שאם הוא חולה שאין בו סכנה, מותר לו לאכול אוכלים המרפאים אותו ולא חיישינן לגזרה דשחיקת סממנים. ע"ש. וכן פסק הרמ"א (בהגה סעיף לז). וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז ח"ג (סי' תרמ), שבחולה שאין בו סכנה לא גזרו כלל משום שחיקת סממנים, שהרי במקום חולי מותר לומר לנכרי לעשות לו בשבת אפילו מלאכות דאורייתא, וכל שכן שתיית סממנים דקילי טפי. וכן מוכח ממ"ש הרמב"ם (פרק כא ה"כ) שאסור "לבריא" (שיש לו מיחוש) להתרפאות בשבת גזרה שמא ישחוק סממנים. הא לחולה מותר. וכ"כ הרב המגיד (שם הל' כא) שכל זה

זמנים. הלכות שבת פכ"א

לא מותר להעלות אוזנים בין ביד בין בבלי וכו'. כפ"ג דע"ז (דף כ"ח:). מני רב שמואל בר יהודה ביד אכל לא בסס איכא דאמרי בסס אכל לא ביד מ"ט מוזרף זרף. וכחז"ה שנהא מדברי רבינו שהא פוסק כלישנא קמא דבסס אסור וכן כחז"ה. וק"ל מנ"ל לרבינו למושרי ככלי ועוד קשה היאך כחז"ה שכל אלו ויכולא בהם אין עושים אותם כסמנים דמשמע שאין דרך לעשותם כסמנים ונגמ' משמע שדרך העולם לעשותם כסמנים מדאליטריין לומר אכל לא בסס ועוד למה לא כחז"ה רבינו כהניא אכל לא בסס. לפיכך נ"ל שגורס ככלי במקום בסס וה"ג מני רב שמואל בר יהודה בין ביד בין בכלי א"ד ביד אכל לא בכלי מ"ט מוזרף זרף ופסק כלישנא קמא דמיקל משום דמדי' דרבנן הוא ולקולא וכו' שאין דרך להעלותם בסס ומש"ה ליכא למיגזר בהו משום שחוקם סמנים:

לא אין מקיאין את האוכל וכו'. במשנה (שם קמ"ו). אין עושין אפינקטין ובגמרא אר"י לא שני אלא בסס אכל ביד מומר ע"כ: ואבוד לדחוק וכו'. זה לא מלאכה מבוזר אלא א"כ יהיה פירוש לאסורי יוקא שזכרו בכל הכלים (שבת קכ"ג). ויפסקו רבינו כמאן דאוקר. והבאנו לזה לפי שלא מלאכה בחיבורו דין אסורי שזכרתי. וא"כ הוא יש למנוה למה

לא פסק כרז שמת דשרי וז"ע: ומותר לבפוח בום וכו'. פרק גמול אשה (ע"ב: ס"ו): וסופי כסא אטורא בשבתא שפיר דמי וענין הכוס הזה מבוזר במלאכה הרפואה: וכן מותר ליתנק וכו'. שם מותר ליתנק בשבת עוד שם לפי ש יוקא בשבתא שפיר דמי. ופירש"י ז"ל ליתנק מי שפירקא חוליא של מפרקת זארו ונופל בגרונו חולין אותו ברהש שיהא זארו נפשט ודומה לחניקה. לפיכך לכתוב בגדדים וקשרין בחגורה רחבה ומתקשרות פרקי אבריו שהם רכים וגשמיים כחבלי הלידה ע"כ:

ולהעלות אוזנים וכו'. פרק אין מעמידין (ע"ז כ"ח:). מיימלא הכרמיה פ"ג ושם הזכרתי שמי לטעות מד אמר ביד אכל לא בסס ומ"א בסס אכל לא ביד ורבינו כחז"ה בין ביד בין בכלי ונראה מדברי ספסא אסור וכבר זכרתי זה שם ודין האונקלי ג"כ נבדל פרק שני: **לב המרקד** מאבות מלאכות בור' לפיכך וכו'. דין המרקד מלאכות בור' פ"ח ודין התנן פרק חולין (שבת ק"מ). משנה אין כושרין את התנן בכברה ולא יתנו על מקום גבוה בשביל שירד המוך אכל נוטל בכברה ונתן לתוך האכוס ע"כ:

לג מגבל חייב משום לש וכו'. לפיכך אין מגבלין וכו'. דין הגבול פרק שמי ודין גבול הקמח כמי שהשקין (שם קנ"ה: קנ"ו). מ"ד אין גובלין א"כ הקלי ויש אומרים גובלין מאן יש אומרים א"כ חסדא ר' יוסי ברי יהודה הוא וה"מ הוא דמשני היכי משני א"כ חסדא על יד על יד. ושון שבושקין את השמית. והקשו והא אמרת אין גובלין ומירלו לא קפיהו א"כ צננה הא צרכה. וה"מ הוא דמשני היכי משני א"כ יוסף בחול נותן את המומן ואח"כ נותן את השמית בשבת נותן את השמית ואח"כ את המומן ע"כ. ופסקו בהלכות כר' יוסי ברי יהודה משום דאמרו היכי משני וכו' אלמא דהלכתא כותיה. ודע שרש"י מפרש שהוה שמית חזר קלי ולזה הקשו כשאמרו ושון שבושקין את השמית בשבת והא אמרת אין גובלין. וכיוצא הגמרא משום דרישא דברייתא אין גובלין את הקלי דברי רבי. ומירלו קלי דרישא בעננה שמית דקיפא צרכה ולדברי הכל מותר לנחוש מן הרכה כל זכרי ע"י שני בנתינת המומן בחמורה ולדברי ר"י בריי אפי' בעננה אלו דכרייה ז"ל זה דעה הרמב"ן והרשב"א ז"ל. אכל רבינו ז"ל מפרש שאין השמית קלי לפי שהשמית הוא מקמח שזאה שלא הביאה

רדיית
א טור וסמ"ג סס: ב טור סימן שכ"ח: ג טור סימן שכ"ט: ד טור סימן שכ"ד: ה טור סימן שכ"א: ו טור סימן שכ"ד: ז טור וסמ"ג סס:

לד המורסן אע"פ וכו'. שם משנה ונתנין מים למורסן אכל לא גובלין ואמרינן בגמרא דמותר לתת מים ומשני ושאלו היכי משני וזארו שתי ועבר ואמרו והא לא מיערב שפיר. א"כ יהודה מנערו מכלי לכלי וכן אמרו שם אפי' קב או קיים עולה אמר אפי' כור או כורים ובהלכות והלכתא כעולא: **לה אין** מאבילין וכו' ביצד וכו'. שם (קנ"ה:). משנה אין אוכסין את הגמל ולא דורסין אכל מלעיטין אין מאמירים את העגלים אכל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולים, ובגמרא מאי אין אוכסין אין עושין לה אכוס בתוך מעיה ופירש"י ז"ל ולא דורסין שדורס בתוך גרונה את השעורים ע"כ. וזה במקום שאינה יכולה להחזיר וכבר נבדל אסור זה בדברי רבינו. עוד בגמרא אי זו היא המראה הלעטה המראה מרבייה ופוסת את פיה ומאכילה כרשיין ומים צבת אחת הלעטה מאכילה מעומד ומשקה אותה מעומד ונתן כרשיין בפני עלמן ומים בפני ענמן. עוד מפרש שם שאין מותר להאכיל לעופות ולבהמה שמוזנותם עליו אלא למקום שהחזיר להחזיר. ושארין מוזנותם עליו אפילו לתת לפניהם אסור וכדעת רב יהודה ודליאמא בהלכות:

לו ומותר לאדם להעמיד וכו'. סוף כל כחז"ה (שם קכ"ג). אמר רבי חנינא מעמיד אדם צהממו על גבי עשבים בשבת אכל לא על גבי מוקפה. ואמרו דמוקפה קאי לה באפה ואולה איהו ואכלה:

לג מגבל חייב משום לש וכו'. כחז"ה אכל רבינו מפרש וכו' ונראה שהוא אינו גורס והא אמרת וכו' וקשה לדברי רבינו דמפרש דשמית וקלי שני דברים

לחם משנה

לא אין מקיאין עד המשלשין. פרק חמית: ומותר לבפוח וכו' עד לעב מהן. פרק חמית ופסקי נמה אשה: לב המרקד מאבות מלאכות עד ואינו מתכוין לכן. פרק ר"א דמולין (דף ק"מ): לו מגבל חייב עד לא מוזן ולא מים. הכל פ' במלא דמסקת שבת (דף קנ"ו): ומותר לאדם להעמיד וכו' עד סוף הפרק. פרק כל כחז"ה:

לא אין מקיאין את האוכל וכו'. כפ"ג דע"ז (דף כ"ח:). מני רב שמואל בר יהודה ביד אכל לא בסס איכא דאמרי בסס אכל לא ביד מ"ט מוזרף זרף. וכחז"ה שנהא מדברי רבינו שהא פוסק כלישנא קמא דבסס אסור וכן כחז"ה. וק"ל מנ"ל לרבינו למושרי ככלי ועוד קשה היאך כחז"ה שכל אלו ויכולא בהם אין עושים אותם כסמנים דמשמע שאין דרך לעשותם כסמנים ונגמ' משמע שדרך העולם לעשותם כסמנים מדאליטריין לומר אכל לא בסס ועוד למה לא כחז"ה רבינו כהניא אכל לא בסס. לפיכך נ"ל שגורס ככלי במקום בסס וה"ג מני רב שמואל בר יהודה בין ביד בין בכלי א"ד ביד אכל לא בכלי מ"ט מוזרף זרף ופסק כלישנא קמא דמיקל משום דמדי' דרבנן הוא ולקולא וכו' שאין דרך להעלותם בסס ומש"ה ליכא למיגזר בהו משום שחוקם סמנים:

יורגלו הבריאים לסוך את השפתים בשמן כדי למנוע יובש מותר לעשות זאת אף כשיש לו סדקים בשפתים וסך עצמו כדי לטפל בהם.

● לחיצה על מכה שלא תתנפח

קצה. אדם שנפל או נחבל וחושש שמא מקום המכה יתנפח, מותר ללחוץ בסכין וכיוצ"ב כדי למנוע את ההתנפחות^{רסו}. וכן מותר ליתן קרח על מקום המכה למטרה זו^{רסח}.

הוצאת קוץ בשבת

קצו. קוץ התחוב בבשר האדם יש להזהר לכתחילה להוציאו באופן שלא יצא דם. אמנם אם אי אפשר להוציא את הקוץ אלא על ידי הוצאת דם והוא מקום צער מותר להוציא את הקוץ אף באופן זה^{רסט}.

הטיפול בכוויות

קצו. לעניין טיפול בכוויות עיין לעיל סעיף נ"ב.

טיפול בעקיצות [דבורה, נחש, עקרב]

קצה. עקיצת דבורה, על פי רוב אינה כרוכה בסכנה. ואולם במידה וידוע על

רסו. משנ"ב סי' שכ"ח סוס"ק קמ"ד בשם ח"א, ועיי"ש בשעה"צ ס"ק ק"ד שכתב דנראה טעם ההיתר הוא משום שפעולה זו של מניעת ההתנפחות אין דרך לעשותה בסממנין ולכן מותר לעשותה במקום צער וכמבואר לעיל סעיף קל"ה. וקצת צ"ע דלכאור' פעולה זו של לחיצה על מקום המכה אינה מעשה ריפוי אלא רק מניעה בעלמא והרי זה כלוחץ על פצע על מנת לעצור את יציאת הדם. וכתב ע"ז מו"ר הגר"ש אויערבאך שליט"א ללחוץ על פצע ה"ז כמו לסגור ברז, אבל מניעת התנפחות הוי כעין ריפוי במקום שבאופן טבעי מתנפח עכ"ד.

● רסח. גם לגבי קרח קיים ההיתר הנזכר בהערה הקודמת בשם שעה"צ דאין זו פעולה שרגילים לעשותה בסממנין, וכ"כ הגרשז"א זצ"ל בתיקונים ומילואים לספר שש"כ פל"ה הערה פ"ז. ואין למרוח מרגרינה על מקום המכה משום איסור ממרה. ועוד דנראה שטיפול זה אסור משום גזירת שחיקת סממנים [והיה מקום לדון דמחמת שרגילים להשתמש במרגרינה כדי למנוע נפיחות יהא זה בגדר דבר שרגילים לרפאותו בסממנים ויאסר אף ליתן קרח על המכה, אך יותר נראה דכיון שעיקר הטיפול במכה כזו הוא ע"י לחיצה או ע"י נתינת קרח, ועוד דהמרגרינה אינה ממש בגדר סממנים, ולכן לא הוי בגדר דבר שיש לו טיפול בסממנים]. ●

רסט. עיין תוס' שבת דף קז. ד"ה וממאי. משנ"ב סי' שכ"ח ס"ק פ"ח ושעה"צ שם ס"ק ס"ג.

דברי תוספות